

SKOLAN SVIKER DE SVAGASTE

Den svenska skolan saknar en enhetlig praxis för att hjälpa alla barn att bli goda läsare. Det drabbar framför allt barn med lågutbildade föräldrar. Fönstret bad hjärnforskaren Martin Ingvar att förklara hur det har kunnat bli så här.

AV MARTIN INGVAR, PROFESSOR KAROLINSKA INSTITUTET

Att kunna läsa bra är en mänsklig rättighet som ger verktygen för att nå dit man vill. Ett bra språk är vägen till ett liv där jag som individ kan göra det jag vill. Det återkommer som ett tema i nästan alla intervjuer med vuxna som har varit med om klassresor eller med första generations invandrare som har lyckats etablera sig framgångsrikt. Ett text- och informations-baserat samhälle begränsar personer som inte kan läsa.

Under många år har vi i Sverige negligerat detta i skolan och lärarutbildningen. Ljuspunkter har funnits baserat på enstaka lärares insikter och kunskaper.

Priset betalas nu framför allt av alla som kommer från hem där läsandet inte ligger på topp. Liksom för alla dem som har bytt hemland under perioden i livet när språk och läsning etableras.

Priset betalas också av hela samhället när en alldeles för stor andel barn hamnar i gymnasiets individuella program där bara en liten del avslutar med fullgjorda kurser.

Läsandet och förmågan att förstå en text är grunden för nästan alla andra ämnen. Särskilt i en skola som betonar kunskapssökandet som en viktig del av den pedagogiska processen. Men många nya lärare ställer inte tillräckligt höga krav på sina elever. Därför får många barn inte med sig de färdigheter, metoder och attityder som krävs i informationssamhället.

Svenska skolan har förbytt det intellektuella arvet från folkbildningsåren där kunskap ledde till frihet, klassresor och ekonomisk framgång, till idéer om anti-traggelskola, situationspassat lärande och en antiempirisk hållning i forskningen. Kursplanerna avlövdades, lärarutbildningen saboterades och avprofessionaliserades, skolorna kommunaliserades och kontrollen inskränktes till lokalernas utseende.

Det första offret i denna vandring mot skolsystemets avgrund blev färdighetsträningen. En sammanblandning av begreppen att alla har lika värde och att alla är lika gjorde att moment som tränade färdighet fick stryka på foten.

De flesta barn kan bara lära sig läsa och skriva genom att ta instruktioner från omgivningen. Annars blir det fel. Det finns flera metoder som är bevisat bra. Det går att mäta hur stor framgång en viss pedagogik har. Det finns lättillgängliga och bra instrument för att se om man har lyckats att förmedla färdigheter genom att mäta läshastighet och läsförståelse. Ändå tillämpas inte det som är allmän kunskap inom området.

Våra mätningar visar tydligt att om man ser hur läsförmågan utvecklas under de tidiga skolåren så etablerar varje barn sin utvecklingskurva, som det sedan ligger kvar på. Det finns data sedan flera decennier som visar detta. Förr gjorde man kontinuerliga uppskattningar av hur bra undervisningen hade fungerat och skolinspektörerna kontrollerade att jobbet var gjort.

I dag är det mer undantag än regel att lärare använder kvantitativa mätningar för att värdera träningen i att läsa och skriva. Därför ser de inte hur deras pedagogik fungerar och hur de eventuellt skulle kunna förbättra den. Läraren ser inte heller vilka barn som tidigt behöver snabba insatser för att komma med på språktåget.

I några skolor har vi kunnat visa att lite riktade insatser mot dem som har det lite svårt i början kan göra underverk. Teorin är enkel. Bokstäver är en sak och ljud en annan. För att läsa tillräckligt bra måste avkodningen av texten gå fort. Det gör den bara om man har uppnått automaticitet – så fort man ser en bokstavskombination så hör man automatiskt ljudet, utan att behöva tänka på det.

Ungefär 30 procent av de barn som tar del av den vanliga pedagogiken behöver få en liten knuff med automaticitetsträningen i andra klass. Vi har gjort det med ett program i form av 20 minuters träning två gånger i veckan under sex veckor.

Det lilla gör att en kvalificerad majoritet av barnen etablerar sin läsning på en acceptabel nivå. Då vinner man två saker. Dels får man till en kostnad av 2 500 kronor per elev upp en stor majoritet till en läsnivå som gör att skolan kan bli kul och inte bara en kamp. Dels har man fått en direkt kunskap om vilka som verkligen behöver insatser för att hänga med.

Vi har data som visar att dessa elevers läsning etablerar sig på en ny och högre utvecklingskurva. Samtidigt som elevens övriga insatser ligger kvar på sin nivå.

Enkelt uttryckt: gör man fel tidigt i skolan ligger det kvar som ett ok som barnet bär med sig hela sin skoltid.

Gör man inget i de första åren i skolan kommer många barn i fjärde klass ha en mycket svag läsning. Det betyder att nästan samtliga moment i skolan blir jobbiga, slitsamma och motbjudande. En svag läsning gör att varje text blir en test av koncentrationsförmågan. Om man kombinerar svag lästräning med lite bekymmer med koncentrationen av andra skäl eller sömnbrist så blir resultatet rena dynamiten.

I många skolor har man vänt på resonemanget och säger att skoltrötthet och annat ligger bakom. Det är inget fel på barnen. Det har aldrig varit det. Det är fel på pedagogiken. Eftersom verktygen för barnet ges både hemma och i skolan blir skolans tillkortakommanden avgränsade till barn från icke läsande hem. Samhällets vill dessutom att effekterna av barnens skillnader i hemmiljö ska motverkas och inte förstärkas.

Flera åtgärder har nu gjorts för att förbättra läget i skolan och lärarutbildningen. Men de mest högljudda företrädare för den föråldrade hållningen inom pedagogikforskningen lever kvar.

Därför måste arbetet fortsätta för att nå en bred politisk och samhällelig enighet om att de förändringar som behövs inom lärarutbildningen drivs med målet att alla barn ska få bästa möjlighet att lära sig läsa. En grundförutsättning för att gå i skolan är en fungerande läsning. Skolan är vårt viktigaste instrument för att få fler fria, framgångsrika och demokratiskt sinnade individer. Målet stavas kultur och vägen är språket och läsningen.

***Martin Ingvar är professor i integrativ medicin vid Karolinska institutet.
Han har nyligen gett ut boken En liten bok om dyslexi (Natur och kultur).***